

*Dr. Kristinka Ovesni
Odeljenje za pedagogiju i andragogiju
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu*

PROFESIONALNE ASOCIJACIJE - KLJUČNI ELEMENT PROCESA PROFESIONALIZACIJE PODRUČJA OBRAZOVANJA ODRASLIH¹

- Sažetak -

U radu je iz naučno raznorodnih uglova pozicioniran problem profesionalnog udruživanja, a posebno je rasvetljavan njegov značaj za proces profesionalizacije područja obrazovanja odraslih. Prikazani su rezultati istraživanja koji u prvi plan ističu značaj formiranja profesionalne asocijacije za razvoj profesije andragoga, ali i značaj adekvatnog profesionalnog pripremanja na percepciju različitih aspekata sopstvene profesionalne asocijacije. Izdvojeno je i objašnjeno delovanje različitih činilaca iz bio-socijalnog, radnog i organizacionog kompleksa na percepciju različitih aspekata sopstvene profesionalne asocijacije.

Ključne reči: profesionalne asocijacije, profesija, profesionalizacija, andragoški kadrovi

Fenomen profesionalnog udruživanja

Savremene društvene nauke obiluju pokušajima objašnjenja razloga, uslova i karakteristika profesionalnog udruživanja, te uloge i promena do kojih dovodi stvaranje profesionalnih asocijacija. U analiziranoj dostupnoj literaturi (detaljnije u: Ovesni, 2007) profesionalno udruživanje i/ili profesionalne asocijacije često se posmatraju kao: osnovno svojstvo profesije (različito od udruživanja u sindikalne, nevladine ili vladine neprofitne organizacije), jedan od dvaju ekstremna dinamičnog kontinuuma profesionalizacije, sredstvo za kontrolu stepena i obima moći, sredstvo za kontrolu profesije ili sredstvo za kontrolu profesije i države, ili kao refleksija: (a) delovanja pose-

¹ Rad je deo projekta Ministarstva za nauku i zaštitu životne sredine Republike Srbije (br. 149015).

bnih (specifičnih) interesnih grupa, (b) stepena demokratičnosti društvenog sistema, (c) područja delovanja, (d) svojstava globalnog 'poslovnog sistema', (e) političkog, kulturnog i ekonomskog konteksta, (f) uloga i/ili zadataka ili (g) funkcija koje se obavljaju.

Posebno zanimljivo shvatanje o profesionalnim asocijacijama izneo je Gudi (Goode, 1957). On je smatrao kako se razvijene profesije mogu izjednačiti s profesionalnom asocijacijom (udruženjem) kao specifičnom društvenom grupom jer su članovi profesionalnih asocijacija ograničeni kolektivnim identitetom. Oni dele zajednički sistem vrednosti; kada je jednom prihvaćen, retko ko od članova dobrovoljno napušta profesionalnu asocijaciju; o ulogama i obavezama u delovanju odlučuju svi izjednačeni članovi profesionalnih asocijacija; oni govore zajedničkim jezikom koji je samo parcijalno razumljiv osobama koje nisu njeni članovi. Pored toga, Gudi ukazuje i da profesija ima moć nad članstvom profesionalne asocijacije, da su granice profesionalne asocijacije jasne (u socijalnom, ali ne i u psihološkom ili geografskom smislu) i da, kako ne reprodukuje buduće generacije biološki, profesionalna asocijacija to čini socijalno - "kroz kontrolu selekcije budućih pripadnika i proces obučavanja u nju se uvode regruti za jedan od ključnih procesa socijalizacije odraslih" (Ibid., p. 194).

I iz psihološke perspektive u najširem smislu posmatrana, profesionalna asocijacija predstavlja jednu od osnovnih afilijativnih zajednica s kojom pojedinac može da se identifikuje: u njoj, kao i u drugim afilijativnim grupama, vladaju duh saradnje i zajedništva, čak i privrženosti (detaljnije u: Reber, 1995).

Pojedini autori svoja objašnjenja ne zasnivaju na psihološkim činiocima koji profesionalne asocijacije odvajaju od drugih društvenih grupa, već ih oslanjaju na izvesne individualne (koje se tiču članova) ili kolektivne (koje se odnose na obavljanje profesionalne prakse) formalne aspekte profesionalnih asocijacija. Watkins (Watkins, 1999) smatra da minimum zajedničkih činilaca koji profesionalnu asocijaciju razlikuje od drugih društvenih grupa predstavljaju: barijere za ulazak u asocijaciju, zasnovane na kvalifikacijama (obrazovanju/iskustvu) članova, registar članova, kodeks profesionalne etike i/ili statut/uputstvo za obavljanje profesionalne prakse i sistem za održavanje standarda i kvaliteta u obavljanju profesionalne prakse.

Formalne aspekte u prvi plan postavljaju i Zvekić i Savinova (Zvekić i Savin, 1981). Oni posebno naglašavaju svojstvo uniformnosti jer se u jednu asocijaciju (udruženje) organizuju (udružuju) pripadnici jedne iste profesije. Zbog toga profesionalna asocijacija predstavlja svojevrsan simbol profesije. No, postojanje profesionalne asocijacije je neophodan, ali ne i dovoljan uslov da se jedno zanimanje razvije u profesiju. Mnoge nove profesije nas-

toje da pretoče ovo “strukturalno svojstvo starih profesija” u “instrumentalnoideološko sredstvo i simbol” (Ibid., str. 81). U toj svojevrsnoj “imitaciji” profesionalnih asocijacija razvijenih profesija, nove profesije često ostaju uskraćene: one ponekad ostaju u okvirima “sindikalne usmerenosti”, ukazuju Zvekić i Savinova.

Profesionalne asocijacije (udruženja), karakteristične za razvijene profesije, složenije su: one pretpostavljaju brojnost pripadnika iste profesije, postojanje i svest o postojanju osnovnih zajedničkih interesa, što ukazuje ne samo na sindikalističku već i na stratešku dimenziju.

Bun (Boone, 2001) smatra da se razvijene profesije razlikuju od novih s obzirom na stepen organizovanosti profesionalnih asocijacija. Za ovog autora, profesije najnižeg stepena organizovanosti zahtevaju pripadnost profesionalnoj asocijaciji i participaciju u neformalnim sastancima. Nešto složenije organizovane profesije podrazumevaju pretežno pasivnu participaciju na formalnim sastancima i u masovnim oblicima kontinuiranog profesionalnog usavršavanja (npr. konferencije). Treći i najviši stepen organizovanosti ogleđa se, dodatno, u aktivnoj participaciji članova u akreditovanim aktivnostima asocijacije (čime se eliminiše participacija u substandardnim programima), kao i davanje određenih certifikata, priznatih na državnom nivou.

Veoma je zanimljivo i shvatanje da su profesionalne asocijacije interesne grupe, jer u savremenom svetu rada, zajedno sa sindikalnim organizacijama, profesionalna udruženja (asocijacije) deluju nasuprot asocijacija poslodavaca. Međutim, iako ove dve interesne grupe imaju neke zajedničke karakteristike, Parker i saradnici (Parker et al., 1975) ukazuju da se jasne razlike između profesionalnih asocijacija i sindikalnih organizacija odnose na:

1. *članstvo*: u sindikalnim organizacijama dominiraju osobe s nižom i srednjom stručnom spremom, dok su pripadnici profesionalnih asocijacija kadrovi s visokom stručnom spremom i jasno prepoznatljivim profesionalnim statusom;
2. *funkcije*: isključiva funkcija sindikalnih organizacija je zaštita i zastupanje interesa članova, vezanih za novčanu nadoknadu i uslove rada, što je samo jedna, minorna funkcija profesionalnih asocijacija;
3. *nivo i obim delovanja*: nivo delovanja sindikalnih organizacija je isključivo lokalni jer se odnosi samo na interese članova, dok je obim i nivo delovanja profesionalnih asocijacija slojevit kako u pogledu interesnih grupa na koje vrše uticaj (individualni, institucionalni, organizacijski) tako i u geografskom smislu (lokalni, regionalni, republički, nacionalni, internacionalni nivo);
4. *ciljeve*: ciljevi kojima teže sindikalne organizacije znatno su užii od onih koje postavljaju profesionalne asocijacije. Njihov krajnji cilj je

ostvarenje dobrobiti (članova, profesije, klijenata, kao i društva u celini).

Rus i Arzenšek delovanje profesionalnih asocijacija lociraju u organizacioni kontekst, u kome "savremeni čovek asocijacije nije više privržen organizaciji" već "kolegama u profesiji" (Rus i Arzenšek, 1984, str. 240). To je, po njihovom mišljenju, posledica dvostruke vezanosti pripadnika profesija - za (a) organizaciju i za (b) samu profesiju (preko profesionalne asocijacije) s jedne, i dvostrukog usmerenja, koje može da bude (1) kosmopolitsko ili (2) lokalno, s druge strane.

I drugi autori su ispoljili tendenciju da do određenja profesionalnih asocijacija dođu povlačenjem razlika s drugim društvenim grupama. Kao jedan od zanimljivih, izdvaja se andragoški pristup Hala i saradnika (Hall, et al., 1999), koji su pokušali da definišu profesionalne asocijacije povlačeći liniju razdvajanja s nevladinim i vladinim neprofitnim organizacijama. Hal i saradnici ukazali su na razlike u formalizovanosti organizacije, u menadžmentu, sredstvima i načinima motivisanja i lokusu ključnih resursa. Nađene razlike ispoljavaju se kroz formalnu i hijerarhijsku organizovanost.

Zanimljivo je i stanovište grupe teoretičara (Bucher and Strauss, 1961; Houle, et al., 1987; Underwood and Wallace, 2000) koji polaze od shvatanja fenomena profesionalizacije kao dinamičnog kontinuuma sa dva ekstrema: narastajućom sumom znanja koja vodi specijalizaciji i profesionalnim udruživanjem. Ti autori zastupaju stanovište da sva zanimanja koja se nalaze u procesu profesionalizacije u određenoj meri teže sinhronom dostizanju oba ekstrema. Na to ih nagone dve snažne sile - (a) težnja za razvojem i naučnim fundiranjem, koju ispoljavaju pripadnici profesije i (b) težnja za javnom prepoznatljivošću profesije, koju nameće društvo. Međutim, iako se može poći od pretpostavke da postoje potpuno razvijene profesije (u oblasti medicine, prava i religije), sa znatno izvesnijom sigurnošću se može tvrditi da, u suštini, ni jedna profesija nije u stanju potpuno dosegnuti bilo jedan bilo drugi pol.

Ističući višestruki kompleksan uticaj profesionalnih asocijacija na sopstvene članove i društvo, putem podsticanja političke kompeticije, konflikata koji se razvijaju unutar asocijacija, stvaranja koalicija unutar asocijacije i izvan nje Bučer i Štraus (Bucher and Strauss, 1961) su dali značajan doprinos rasvetljavanju problema profesionalnih asocijacija s mikropolitickog aspekta. Gradeći jasno prepoznatljiv "dinamički model" profesionalizacije, u kojem poseban značaj zauzima razvoj profesionalnih asocijacija, Bučer i Štraus ukazuju da se proces profesionalizacije ostvaruje kroz pet faza, uporedo s razvojem profesionalne asocijacije. Prva faza podrazumeva formira-

nje (ili određivanje) područja zajedničkog delovanja. Druga faza se odnosi na zasnivanje programa za profesionalno pripremanje stručnjaka za konkretno područje na institucijama za visoko obrazovanje. Treću fazu čini formiranje profesionalne asocijacije. Četvrta faza odnosi se na eliminaciju nekvalifikovanih ili nedovoljno kvalifikovanih pojedinaca iz profesionalne asocijacije. Petu, završnu fazu predstavlja razvoj kodeksa profesionalne etike.

Andragozi Hul, Sajfer i Bogs (Houle, Cyphert and Boggs, 1987), razmatrajući složeni problem odnosa profesionalnih asocijacija i procesa profesionalizacije područja obrazovanja odraslih, pošli su od pretpostavke da je profesionalizacija dinamički proces: mesto bilo koje profesije u kontinuumu čiji jedan pol čini narastajuća suma znanja koja vodi specijalizaciji, a drugi - profesionalno udruživanje - nije konstantan. "Profesije evoluiraju kao posledica međusobne interakcije efekata povećane specijalizacije i neophodnosti profesionalnog udruživanja. Evolucija se dalje ubrzava kompleksnošću društva i stalno narastajućom bazom znanja." (Houle et al., 1987, p. 88)

Osnovni elementi ("konstante profesije") - profesionalna podela i kontrola tržišta rada i zajednička kontrola profesionalnog pripremanja koju obavljaju univerziteti u saradnji s profesionalnom asocijacijom, pored "oficijalno priznate sume znanja i veština" zasnovane na apstraktnim, teorijskim konceptima su, i po Freidsonovu mišljenju (Freidson, 1999), direktno vezani za profesionalna udruženja. Freidson proces profesionalizacije dovodi u direktnu vezu s profesionalnom kontrolom rada, koja je uslovljena delovanjem nekoliko različitih vrsta organizacija:

1. organizacija koja nije ograničena samo na usko područje delovanja jedne profesije, u kojoj deluju pripadnici raznih profesija i raznih zanimanja;
2. organizacija koju čini određen broj pripadnika jedne profesije i paraprofesionalaca u kojoj oni obavljaju profesionalnu praksu;
3. profesionalna asocijacija - organizacija koja ima legalni status za pregovaranje s predstavnicima državne vlasti o ustanovljavanju, očuvanju, odbrani i širenju profesije i područja njenog delovanja;
4. "informalna organizacija" - nju, po Freidsonovu mišljenju, čini promenljivo i brojčano ograničeno članstvo pripadnika iste profesije, koji se razlikuju po profesionalnom iskustvu, znanju i sposobnostima; njenim delovanjem dominiraju konsultativna i promotivna funkcija.

Međutim, bazični način udruživanja praktičara - profesionalaca, zasnovan na saradnji, je profesionalna asocijacija preko koje oni ostvaruju zajedničke interese. Profesionalne asocijacije ne samo da predstavljaju praktičare već i "daju legitimitet državnoj politici za korišćenje njihovih specijalizo-

vanih znanja i veština” (Freidson, 1999, p. 125). Taj vid delovanja reflektuje “formalnu organizaciju profesije, u kojoj profesionalna etika ima važnu funkciju u ubeđivanju predstavnika državne vlasti i šire društvene javnosti za pružanje podrške konkretnoj profesiji” (Freidson, 1988, p. 200).

Profesionalna udruženja, kao reprezentanti svih praktičara nisu u potpunosti monolitna. U njima se vrši stratifikacija prema kognitivnoj i administrativnoj dimenziji, kao i diferencijacija s obzirom na specijalizaciju i način obavljanja prakse. Pripadnici asocijacija razlikuju se i s obzirom na individualnu političku i intelektualnu moć, interese i sl. Ove razlike među pripadnicima profesije retko vode konsenzusu prilikom donošenja ključnih odluka; u profesionalnim asocijacijama nije dozvoljeno opoziciono grupisanje pa se uprava najčešće stalno reizabira.

Institucije profesionalizma (profesionalne asocijacije) ne mogu se ustanoviti niti opstajati bez demonstracije moći; osnovna moć koju profesije u nastajanju, bez razvijenih profesionalnih asocijacija, poseduju je njima svojstvena, jedinstvena suma znanja i veština. Ona “predstavlja vrstu moći vezane za ljudski i kulturni kapital, koja nema moć ekonomskog ili političkog kapitala” jer profesionalne asocijacije variraju među sobom s obzirom na organizaciju i državnu politiku, napominje Freidson (Freidson, 1988, p. 122).

S Freidsonovim objašnjenjem procesa profesionalizacije slaže se više autora. Šporerova piše o organizovanosti profesije uzimajući u obzir kao osnovne kriterije “stupanj organiziranosti institucije za profesionalno obrazovanje, tipove organizacija u kojima se profesije najčešće zapošljavaju i organiziranost profesionalnih udruženja” (Šporer, 1990, str. 28). Drugi autori (Larsen and Olsen, Eds., 1996; Krause, 2001) kontrolu profesije shvataju kao refleksiju delovanja profesionalne grupe. Po pisanju Larsena i Olsena (Larsen and Olsen, Eds., 1996), profesija se gotovo u potpunosti može objasniti preko fenomena socijalne zatvorenosti područja delovanja i moći profesije. Granice socijalne zatvorenosti postavljaju profesionalne asocijacije; preko njih pripadnici profesije artikulišu svoju profesionalnu moć. Kraus smatra da se u delovanju profesionalne asocijacije kroz razne vidove kontrole reflektuje uticaj države. Stanovište o međusobnoj povezanosti nivoa i oblika delovanja profesionalnih asocijacija sa stepenom fleksibilizacije i decentralizacije čitavog društva deli i nekolicina savremenih ruskih autora (Zmeyov, 1998; Novikov, 2000; Moiseeva, 2005). No, neki od njih sa oprezom ukazuju na tendenciju “usitnjavanja” profesionalnih asocijacija, evidentiranu u zemljama u tranziciji, koja vodi slabljenju delovanja profesije.

Drugačiju percepciju profesionalne asocijacije imaju Abot i Bolčić (Abbott, 1995, 1998; Bolčić, 2003). Profesionalna asocijacija je za njih potreban, ali ne i neophodan uslov za ostvarenje procesa profesionalizacije. Pola-

zeći od shvatanja profesije kao promenljivog, aktivnog entiteta koji deluje u ekosistemu, sposobnog da se deli i okuplja, da se transformiše amalgamacijom (udruživanjem), diverzifikacijom i razdruživanjem, da ulazi i izlazi iz nekog područja, Abot izdvaja tri bazične dimenzije ovog fenomena - ljude, rad i organizaciju. Iako je, po njegovim rečima, sasvim jasno da, uopšteno govoreći, profesije i zanimanja organizovana u neku vrstu "gildi" uključuju posebnu grupu ljudi, posebnu vrstu rada i organizovano telo ili strukturu i sposobnost neke vrste samoreprodukcije, ovi atributi nisu ni dovoljni ni neophodni da bi se moglo govoriti o profesiji. U savremenom svetu rada kao socijalni entiteti priznate su i deluju profesije:

1. "*sa snažnom formom*" - koje imaju snažnu profesionalnu asocijaciju i jasno izražene sve artibute (tradicionalne profesije, na području medicine, prava);
2. koje nemaju jasno izdiferenciranu profesionalnu asocijaciju, a poseduju druge potrebne artibute: "*profesije u formativnom stadiju*", "kvaziprofesije", "semi-profesije"; u ovoj fazi su se u izvesnom periodu razvoja nalazile i sve tradicionalne profesije;
3. čiji pripadnici ne obavljaju rad iz raznovrsnih razloga: usled tehnoloških promena, zakonskih zabrana, usled nedostatka ili osipanja klijenata - "*profesije bez posla*";
4. koje imaju profesionalnu asocijaciju i područje rada, ali nemaju stabilno članstvo: profesije u procesu fluktuacije članstva, usled, npr. trenutnog nedostatka posla, "prelazne profesije" - koje se obavljaju samo kao jedna od faza profesionalnog života, ili profesije u nestajanju - "*fluktuirajuće profesije*" (Abbott, 1995).

Ipak, profesionalno udruživanje uključeno je u tri osnovna atributa koji čine strukturu profesije (pripadnici profesije, vrsta rada i profesionalna asocijacija). Profesionalni atributi, a time i profesionalne asocijacije, imaju poseban značaj jer kreiraju granice područja delovanja. "Propustljivost" ovih granica jača profesiju. No, njihova rigidnost pruža kratkoročnu sigurnost ali, dugoročno gledano, profesiju čini "ranjivijom", ukazuje Abot (ibidem). Međutim, profesionalno udruživanje u savremenom svetu doživelo je značajne transformacije. Devetnaestovekovne "masovno 'asocijacijske'" profesije, čak i u područjima kao što su medicina i pravo, čiji su pripadnici potpuno samostalno obavljali svoj rad, ako su ikada i postojale - danas nestaju, piše Abot (Abbott, 1998). Sada je "elitni" model profesionalnog organizovanja dominantan u svim razvijenim profesijama. Dominirajuća elita pruža usluge širokom krugu klijenata, kontroliše profesionalno pripremanje pripadnika profesije na univerzitetima i diktira glavne tokove delovanja. Mali broj mar-

ginalizovanih pripadnika razvijenih profesija deluje samostalno, pružajući usluge veoma ograničenom broju klijenata (ibidem). Zbog toga gotovo sve razvijene profesije teže da “masovno asocijacijski” model organizacije pretoče u model “federacijske profesije”. Abot smatra da je ova transformacija znatno lakša kod profesija koje još uvek nisu u potpunosti razvijene, okoštale. Novim, “federacijskim” modelom profesionalne asocijacije, posebno u slučaju razvijenih profesija, gubi se mogućnost apsolutnog nadzora licenciranja, stvaranja monopola nad pružanjem usluga, a u izvesnoj meri članovi “federacijski organizovanih profesija” gube autonomiju i privilegovani status. Za profesije u razvoju, “federacijski model” profesionalne asocijacije mnogo je prihvatljiviji zbog otvorenosti (“velike propustljivosti granica delovanja”) jer otvara prostor za “osvajanje novih subpodručja“ u “stalno promenljivom okruženju“. Osim toga, “federacijski model” ima i poseban andrugoški značaj: on, kako ističe Abot, podstiče kontinuirano profesionalno usavršavanje i osvežavanje znanja, koje je neophodno jer su “za većinu profesija, za većinu profesionalaca u modernoj istoriji profesija - lutanje, ponovno učenje, i promene - tipično, a ne atipično iskustvo” (Abbot, 1998, p. 443).

Uloga profesionalnih asocijacija u procesu profesionalizacije

Profesionalne asocijacije imaju višestruke uloge u procesu profesionalizacije. Na osnovu uvida u dostupnu literaturu, kao osnovna uloga profesionalnih asocijacija može se izdvojiti *zaštitna uloga* - zastupanje (zaštita) interesa članova profesionalne asocijacije. Nešto ređe, kao osnovne uloge profesionalnih asocijacija, u literaturi se navode zaštita i unapređenje profesionalne grupe, rukovođenje profesionalnom grupom, artikulisanje profesionalnog uticaja, ostvarivanje zakonske zaštite profesionalne delatnosti ili oblikovanje karijere pripadnika profesije. Posebno je interesantno shvatanje da je osnovna uloga profesionalnih asocijacija u procesu profesionalizacije - *artikulisanje profesionalnog uticaja*. Ova uloga se, po rečima Makdonalda (Macdonald, 1999) ostvaruje realizacijom triju zadataka:

1. Integracijom svih profesionalnih grupa u jednu, “krovnu” asocijaciju. Što je uticaj integrativne asocijacije izraženiji, to je i organizacija profesije “čvršća”, jedinstvenija.
2. Profesionalnom mobilizacijom, koja se postiže jasnim određivanjem “granica nadležnosti”. Što je epistemološka osnova profesije uža, to je lakše izvršiti mobilizaciju, jer postoji jedinstveno zajedničko područje interesa, ali se na taj način, istovremeno, sužava i problemati-

ka kojom se pripadnici profesije bave (razvijene profesije: lekari, sveštenici, advokati). Međutim, ima i takvih “normativnih i sinkretičkih profesija koje posmatraju tako veliki broj problema kao područje svog legitimnog interesa, da se njihov kapacitet delovanja raspršuje”, ukazuje Keit Mekdonald (ibid., p. 170) i kao primer navodi novije profesije: inženjere, ekonomiste, sociologe, psihologe i dr.

3. Širenje kapaciteta za stvaranje alijansi koje zavisi od brojnih činilaca, kao što su profesionalni kontakti s drugim uticajnim grupama, stepen konsenzusa unutar profesije, broj članova profesije koji ne obavljaju profesionalnu praksu itd.

Artikulisanje profesionalnog uticaja kao osnovna uloga profesionalnih asocijacija zavisi i od drugih činilaca kao što su: baza teorijskog i praktičnog znanja, inkluzivnost/ekskluzivnost, homogenizovanost profesije oko ključnih pitanja, monopol na tržištu usluga, (visok) društveni status, socijalna zatvorenost profesije, jurisdikcija, profesionalno pripremanje, monopolicizacija profesionalnog znanja, kao i socijalni, politički i kulturni kontekst (ibid., p. 170 - 190).

Objašnjenja artikulisanja profesionalnog uticaja kao osnovne uloge profesionalnih asocijacija koja nude drugi autori kristališu se u dva pravca. Jedna grupa teoretičara smatra da profesionalni uticaj zavisi od tržišne situacije profesije, organizacionog potencijala članova i karakteristika političke kulture (Žvekić i Savin, 1981). Drugi autori (Freidson, 1988; Osman, 1995; Merriam and Brockett, 1997; Krause, 2001) ističu značaj socijalnog, političkog, kulturnog i ekonomskog konteksta za ostvarenje profesionalnog uticaja. Oni ukazuju i da stepen uspeha u obavljanju široko koncipirane osnovne uloge profesionalne asocijacije direktno zavisi od: svesti o pripadnosti profesiji, međusobne podrške članova, pravne i javne definisanosti uloge asocijacije, političke moći i od, kao najvažnijeg među pobrojanim činiocima, sposobnosti asocijacije da svojim autoritetom i mogućnošću kontrole dešavanja od profesionalnog interesa utiče na članove profesije i na širu javnost. Dva poslednja činioca posebno se međusobno prožimaju: društvena moć koju profesionalna asocijacija uživa u direktnoj je zavisnosti od posedovane snage (mogućnosti kontrole članova asocijacije i područja profesionalnog delovanja). Jedan od načina dosezanja potrebne snage (izražene u mogućnosti kontrole i posedovanju autoriteta) je ustanovljavanje kodeksa profesionalne etike, sistema kontrole akreditacije i stvaranje sistema podrške za učvršćivanje lojalnosti članova.

I severnoamerički andragog Hul među autorima je koji kao osnovnu ulogu profesionalnih asocijacija izdvajaju ostvarenje profesionalnog uticaja. No, on ističe i da je ostvarenje profesionalnog uticaja direktno povezano sa “statusom članova, njihovom posvećenošću profesiji, željom za učešćem u donošenju i primeni političkih odluka, osećanjem obaveza, željom za druženjem i zajedništvom, i konačno, žarom za obrazovanjem” (Houle, 1970, p. 8). Preko tako dosegnute snage, profesionalne asocijacije utiču na svoje članove i na širu javnost ostvarujući druge, posebne uloge: zaštitneregulatornu, promotivnu i integrativnu.

Zaštitneregulatorna, kao jedna od veoma često opisivanih posebnih uloga profesionalnih asocijacija ogleda se u kontroli prijema novih članova, broja budućih pripadnika profesije i kvaliteta njihovog profesionalnog pripremanja; eliminaciji i/ili ograničavanju delovanja pripadnika drugih profesija i neprofesionalaca na području delatnosti; zaštiti i podizanju statusa članova; kontroli cena profesionalnih usluga; postavljanju kodeksa profesionalne etike; dogovaranju i postavljanju standarda za obavljanje profesije, kao i za profesionalno pripremanje, kontinuirano profesionalno usavršavanje, za izdavanje i potvrđivanje licence i izdavanje sertifikata; sprovođenju određenih disciplinskih postupaka protiv članova profesionalne asocijacije koji su prekršili kodeks profesionalne etike ili su obavljali rad ispod dogovorenih ili propisanih standarda.

Teoretičari koji profesionalne asocijacije posmatraju kroz andragošku prizmu često prioritet daju *promotivnoj* ulozi, kao jednoj od “osnovnih snaga” profesionalnih asocijacija (Savićević, 1985, 1991; Golubović, 1985a, 1985b; Sučić i Ograzović, 1985; Merriam and Brockett, 1997). Ostvarivanjem promotivne uloge “oblikuje se identitet područja, razumljiv široj javnosti”, ukazuju Merriamova i Broket (Merriam and Brockett, 1997, p. 237). Tek kroz nju, profesionalne asocijacije su “u stanju da u potpunosti zastupaju interese pojedinaca, područja i društva u celini”, ali i da “upoznaju nove praktičare s perspektivama profesije, filozofijom, vrednostima, i još više - da vrše proces socijalizacije svojstven svim profesionalnim grupama” (ibidem). Promotivna uloga profesionalnih asocijacija artikuliše se putem ponude programa kontinuiranog profesionalnog usavršavanja i osvežavanja znanja, podsticanja istraživanja i diseminacije rezultata empirijskih i teorijskih nalaza.

Još jedna uloga - *integrativna*, često se navodi u studijama koje se bave fenomenom profesionalizacije. Ona se najčešće objašnjava preko podsticanja razvoja zajedništva među članovima (Parker et al., 1975; Zvekić i Savin, 1981) i preko upravljanja (menadžmenta) područjem obrazovanja odraslih (Merriam and Brockett, 1997).

Profesionalne asocijacije kao zasebno područje istraživanja

Profesionalne asocijacije, iako predmet interesovanja širokog kruga istraživača, znatno ređe su proučavane kao zaseban fenomen nego drugi elementi (svojstva) profesije. Kao jedno od, u međunarodnim razmerama posmatrano, najznačajnijih empirijskih istraživanja u kojima su profesionalne asocijacije tretirane kao područje istraživanja, a koje je ukazalo na neophodnost andragoškog pristupanja razjašnjavanju proučavanog problema, obimom i iscrpnošću objašnjenja izdvaja se studija slučaja Watkinsa i saradnika (Watkins, 1999; Watkins & Drury, 1999) sprovedena na uzorku od četrdeset jedinica istraživanja - različitih profesionalnih asocijacija iz Velike Britanije koje su varirale s obzirom na: dužinu postojanja, broj članova, način osnivanja, organizaciju i funkcije. Istraživanje se odvijalo u tri stadija: prvi stadij je obuhvatao intenzivno debatovanje 40 fokus-grupa na seminarima. Drugi stadij se odnosio na razgovore i polustrukturisano intervjuisanje (zasnovano na nalazima iz prve faze istraživanja) sprovedeno na uzorku od po 20 grupa predstavnika ispitivanih profesionalnih asocijacija. Treća, završna faza istraživanja realizovana je na reprezentativnom uzorku starijih menadžera iz 30 obuhvaćenih profesionalnih asocijacija. Za obezbeđivanje neophodne pojmovne valjanosti, triangulacija je vršena analizom dokumentacije iz primarnih, sekundarnih i tercijarnih izvora. Ovako metodološki strukturisano istraživanje dalo je zanimljive rezultate koje je Watkins grupisao oko četiri stožerna problema: strateškog usmerenja, rada asocijacije, profesionalnog pripremanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja i održanja standarda i kvaliteta.

Watkins ukazuje na andragoški posebno zanimljiv nalaz o tendenciji uvođenja "sa planiranjem karijere povezanog, strukturisanijeg, obaveznog kontinuiranog profesionalnog usavršavanja, u kome se postignuće meri novim načinima" (Watkins, 1999, p. 66). Pored toga, ovaj autor sa saradnicima izdvaja i razjašnjenje strateškog usmerenja profesionalnih asocijacija obuhvaćenih istraživanjem koje se ogleda u kretanju (različitim intenzitetom za svaku uzorkom obuhvaćenu profesionalnu asocijaciju) od "samostalnog rada ka saradnji sa drugim profesionalnim asocijacijama, uniformnosti rada i potreba članova ka povećanju njihove raznolikosti i broja drugačijih specijalizacija, 'okrenutosti ka unutra' ka 'okrenutosti ka spolja' sa povećanom svešću o potrebama drugih učesnika, naglašavanja značaja za Veliku Britaniju ka stvaranju globalnih institucija sa britanskom osnovom" (Watkins & Drury, 1999, p. 34).

Drugačije rezultate i "otvoreniji prostor" za tumačenje nalaza daju istorijska i komparativna istraživanja, posebno nekoliko iscrpnih i detaljnih anali-

za funkcija i razvoja profesionalnih asocijacija na području obrazovanja odraslih (Golubović, 1985a, 1985b; Savićević, 1981, 1985, 2000; Sučić i Ogrizović, 1985). Savićević (2000) ukazuje da se na rudimentarne ideje o potrebi udruživanja, posebno u svrhu sistematskog usavršavanja agitatora (sindikalnih i partijskih kadrova) za rad na području obrazovanja odraslih, nailazi u radovima mnogih srpskih socijaldemokrata (Svetozara Markovića, Radovana Dragovića, Dimitrija Tucovića, Dušana Popovića, Filipa Filipovića), koji su utemeljili otvaranje prvih sindikalnih i partijskih škola koje su trasirale put profesionalizaciji područja obrazovanja odraslih kod nas. Njihove ideje o potrebi udruživanja radi pripremanja agitatora za obrazovni rad bile su intencionalne, a ne stihijske, a predstavljale su refleksiju “andragoških strujanja koja su se dešavala u razvijenim zemljama Evrope” (ibid., str. 308). Još jasnije na ovu potrebu ukazuje i Vićentije Rakić, čija “konceptija doživotnog obrazovanja je povezana s uviđanjem potreba pripremanja kadrova za područje obrazovanja odraslih” (ibid., str. 318).

Jugoslavija je uz još 21 zemlju bila suosnivač Svetskog udruženja za obrazovanje odraslih 1925. godine (Savićević, 2003). Dalji impuls za profesionalno udruživanje na području obrazovanja odraslih dale su promene u jugoslovenskom društvu u drugoj polovini 20. veka, a posebno dve vrste asocijacija koje su u bivšoj SFRJ delovale na području obrazovanja odraslih: savezi radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta) i andragoška društva.

Savezi radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta) začeti su u svim jugoslavenskim republikama i autonomnim pokrajinama u periodu od 1954 do 1960. godine, čemu je sledilo i formiranje Konferencije radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta) na federalnom nivou. Osnovni ciljevi tih asocijacija, koje su prethodile stvaranju andragoških društava (prema: Golubović, p. 255), bili su:

1. koordinacija i promovisanje rada ustanova i institucija za obrazovanje i vaspitanje odraslih (narodnih, radničkih i drugih univerziteta),
2. organizaciono jačanje postojećih i pružanje pomoći u osnivanju novih ustanova i institucija za obrazovanje i vaspitanje odraslih i davanje podrške lokalnim inicijativama,
3. promovisanje oblika rada koji za cilj imaju obrazovno, naučno i političko usavršavanje radnika u urbanim i ruralnim sredinama, posebno u tesnoj saradnji sa socijalnim i političkim organizacijama,
4. promovisanje aktivnosti Saveza u celini ili njegovih članova pojedinačno koje predstavljaju odgovor na uočene potrebe,
5. poboljšanje opšteg obrazovanja i kulturne svesti radnika radi pružanja pomoći u nalaženju značenja u istraživanju socijalnih, političkih i profesionalnih pitanja koja ih mogu interesirati,

6. iznalaženje načina i puteva za obezbeđivanje tehničkih sredstva koja predstavljaju preduslov podizanja obrazovnih standarda odraslih na viši nivo i
7. izdavanje publikacija koje mogu da pruže pomoć narodnim i radničkim univerzitetima u njihovom radu.

Na višem nivou opštosti isti ciljevi su ustanovljeni i za rad Konferencije radničkih i narodnih univerziteta. Asocijacije radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta) su poseban doprinos dale u otvaranju i trasiranju puteva sistematskog i naučno zasnovanog proučavanja obrazovanja i učenja odraslih i profesionalnog pripremanja andragoga, koje se ogledalo u publikovanju časopisa, više desetina monografija, organizovanju i realizaciji letnjih i zimskih andragoških škola, osnivanju andragoških centara i realizaciji brojnih drugih andragoških aktivnosti. Posebnu pažnju ove asocijacije su davale i razvoju i sprovođenju koncepta upravljanja narodnim, radničkim i drugim univerzitetima za obrazovanje odraslih, formalizaciji pravila profesionalnog delovanja na području obrazovanja odraslih te učešću u pregovorima o redefinisanoj mesta i uloge narodnih, radničkih i drugih univerziteta u društvu.

Temelji koje su postavili Savezi radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta) omogućili su stvaranje andragoških društava u svim republikama, te Saveza andragoških društava Jugoslavije, koji je delovao na federalnom nivou. Prikazujući rad seminara za usavršavanje andragoških kadrova zaposlenih u radničkim i narodnim univerzitetima, održanog od 6. jula do 6. avgusta 1961. godine u Omišlju, u okviru Ljetne škole, Savićević (Savićević, 1961) posebno naglašava značaj postavljanja zahteva za selekciju učesnika letnjih škola koje je organizovao Savez radničkih i narodnih sveučilišta i potrebu homogenizacije grupa koje učestvuju u radu s obzirom na prethodno, formalnim putem stečeno andragoško znanje. Time je on formalno, u andragoškoj javnosti prvi, pokrenuo pitanje profesionalizacije područja obrazovanja odraslih, ukazao na potrebu stvaranja zasebne grupe profesionalno adekvatnije pripremljenih kadrova unutar Saveza radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta) i jasno formulisao ideju o potrebi stvaranja andragoške profesionalne asocijacije - andragoškog društva. Međutim, do opšteg prihvatanja ove ideje došlo je tek na sledećoj Letnjoj školi andragoga koja je počela s radom od 28. jula 1964. godine u Poreču. Tada izabrano rukovodstvo formulisalo je pravila rada Andragoškog društva, koje je formalno registrovano 1965. godine.

Prvi zadatak koji je Društvo ostvarilo bilo je iniciranje osnivanja andragoških društava u svim jugoslovenskim federalnim jedinicama i autonomnim pokrajinama. Po stvaranju Saveza andragoških društava Jugoslavije

29. maja 1968. godine, tokom održavanja Prvog kongresa andragoga Jugoslavije, definisano je i usmerenje Saveza andragoških društava Jugoslavije na "profesionalno i naučno promovisanje andragoške teorije i prakse" (ibidem). Tako predviđena osnovna smernica doprinela je da andragoška društva tokom perioda svog intenzivnog rada okupe ne samo andragoge praktičare već i brojne teoretičare i istraživače, da organizuju njihovo delovanje "u različitim specijalističkim grupama i sekcijama, na naučnim skupovima, simpozijumima i kongresima, na različite teme" (ibidem). Pored toga, podsticane su i realizovane mnogobrojne izdavačke aktivnosti na području obrazovanja odraslih, a časopis "Andragogija" postao je zvanično glasilo andragoških društava Jugoslavije. Savez andragoških društava Jugoslavije organizovao je i pet kongresa andragoga Jugoslavije.

Još preciznije, Savez andragoških društava Jugoslavije i andragoška društva republika i pokrajina predstavljali su "naučno profesionalne organizacije čiji je osnovni cilj bio proučavanje obrazovanja i učenja odraslih, ali koje su po slovu zakona svrstavane u 'društvene' organizacije(...). Ove profesionalne asocijacije organizovale su kongrese, naučne i stručne skupove, seminare i okrugle stolove, sa ciljem da se unapredi andragoška teorija i praksa" (Savićević, 2006b, str. 327). Andragoška društva, organizovana po delegatskom principu, bila su u finansijski zavisnom položaju: njihovo finansiranje je reflektovalo njihovu poziciju u odnosu na nivo na kome su organizovane, što ih je kasnije, tokom i nakon raspada Jugoslavije, dovelo u izuzetno težak materijalni položaj.

Tokom postojanja i delovanja andragoških društava kao specifičnih profesionalnih asocijacija, sve do dezintegracije Jugoslavije, nije prestajalo delovanje širih udruženja koja su delovala na području obrazovanja odraslih - saveza radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta). Ona su i nakon osnivanja andragoških društava nastavila svoj rad, koji se na polju profesionalizacije obrazovanja odraslih posebno ogledao u doprinosu i delovanju Andragoškog centra, te brojnih letnjih i zimskih andragoških škola, čiji su polaznici birani iz redova "andragoških kadrova u širem smislu" - zaposlenih na području obrazovanja odraslih koji nisu imali adekvatnu prethodnu andragošku profesionalnu pripremu. Diseminacijom stručnih i naučnih znanja, a posebno letnjim i zimskim školama, savezi su ostvarivali i značajnu međunarodnu profesionalnu andragošku saradnju.

U periodu do formiranja Studijske grupe za andragogiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 1979. godine, savezi radničkih i narodnih sveučilišta (univerziteta) kao stručna i andragoška društva, kao profesionalne asocijacije, dali su izrazit doprinos procesu profesionalizacije područja obrazovanja odraslih. Ove dve grupe asocijacija nastavile su intenzivan an-

gažman u procesu profesionalizacije područja obrazovanja odraslih sve do razjedinjavanja Jugoslavije. No, kako su okupljale pojedince, a bile financirane iz državnog budžeta, početkom devedesetih godina 20. veka ove asocijacije su došle u izrazito težak položaj (detaljnije u: Despotović, 2001; Savićević, 2006).

Najmanji zastoj u radu evidentiran je u Andragoškom društvu Slovenije (ADS) jer se ova neprofitna asocijacija danas finansira iz godišnjih članarina i subvencija resornog ministarstva, kao i iz priloga različitih sponzora. Andragoška društva Jugoslavije, Srbije i Crne Gore svoj rad nisu prekidala, već je on bio "tih", postojan, a u dometima finansijskih mogućnosti - veoma produktivan, posebno u pogledu izdavačke delatnosti, realizacije projekata, organizovanja i realizacije domaćih i međunarodnih skupova, te donošenja pravnih normi i drugih formalnih propisa.

Od sredine 2000. godine značajan doprinos u procesu profesionalizacije područja obrazovanja odraslih daje i neprofitna nestranačka nevladina organizacija Društvo za obrazovanje odraslih. Ova strukovna asocijacija daje punu podršku i izuzetno se zalaže za razvoj područja obrazovanja odraslih. Ona za cilj, prema svom Statutu, ima "naučno i stručno istraživanje obrazovanja odraslih, unapređenje različitih oblika kulturnog, vaspitnog i obrazovnog rada s odraslima, obrazovanje i usavršavanje stručnjaka za obrazovni rad s odraslima i opšte podizanje kulturno-obrazovnog nivoa.

Zanimljivo istraživanje o profesionalnim asocijacijama, istorijsko-komparativnog metodološkog dizajna, s akcentom na englesko govorno područje, obavili su Meriamova i Broket (Merriam and Brockett, 1997). Ovi autori su došli do interesantnih nalaza vezanih za značaj i ulogu profesionalnih asocijacija koje su okupljale andragoške kadrove različitih obrazovnih profila. Među posebno značajne profesionalne asocijacije koje su dale krupan doprinos profesionalizaciji područja obrazovanja odraslih ovi autori ubrajaju više nacionalnih i internacionalnih asocijacija (npr. NUCEA, NEA, SCUTREA, CASAE, IIZ/DVV, ESREA, ICAE, WEA). Položaj ovih profesionalnih asocijacija razlikuje se s obzirom na nivo delovanja i uloge koje ostvaruju (Merriam and Brockett, 1997).

S obzirom na osnovnu ulogu koju realizuju, pobrojane profesionalne asocijacije na području obrazovanja odraslih Meriamova i Broket razvrstavaju u dve bazične kategorije: "1) Asocijacije koje pomažu ujedinjavanje različitih segmenata područja i 2) asocijacije koje predstavljaju 'dom' za ostvarenje posebnih interesa (kao što su obučavanje i razvoj, opismenjavanje ili kontinuirano profesionalno obrazovanje). Tako, neke od asocijacija za obrazovanje odraslih ostvaruju funkciju zaštite (*umbrella function*), dok druge objedinjavaju svoje članove iz specifičnijih segmenata područja. Asocijaci-

je, takođe, mogu da se razlikuju s obzirom na geografski obuhvat populacije kojoj služe (drugim rečima, s obzirom na njihov delokrug). Pet takvih nivoa obuhvataju: lokalni, državnookružni, regionalni, nacionalni i internacionalni” (ibid., p. 225).

Na taj način posmatrano, delovanje profesionalnih asocijacija na području obrazovanja odraslih ima dvostruki značaj: one deluju kao stožeri oko kojih se integriše čitavo područje, ali je njihovo delovanje i saborno jer okupljaju snage pripadnika profesije. Takvo delovanje profesionalnih asocijacija na području obrazovanja odraslih ima sinergetski efekat, jer je istovremeno i stožerno i saborno okrenuto i ka spolja i ka unutra, te ga ne čini samo prost zbir aktivnosti članova.

Drugačiji pogled na problem profesionalnih asocijacija dala su ispitivanja, posebno ona koja su kvantitativno metodološki osmišljena, u kojima su profesionalne asocijacije postavljene na poziciju istraživačke varijable. Jedno od takvih je Vilrajtovo istraživanje (Wheelwright, 2000). On je, istražujući stepen profesionalizovanosti sociologa-futurista ispitivao, između ostalog, i *potrebu za osnivanjem njihove profesionalne asocijacije*.

Zanimljive rezultate dala je i Nacionalna studija potreba za akreditacijom nastavnika srednjih stručnih škola u SAD kojom je, između ostalog, ispitivana i uloga profesionalnih asocijacija u procesu *kontinuiranog profesionalnog usavršavanja*, kao i srodna istraživanja stručnjaka Međunarodnog instituta za planiranje obrazovanja (detaljnije u: Lewin, 1992). U teorijskom smislu srodnu vizuru stanja savremenog kontinuiranog obrazovanja zaposlenih na području obrazovanja odraslih dao je i Cervero (Cervero, 2000), a o sličnim nalazima izveštavali su i drugi istraživači (Boissoneau, 1980, Green et al., 1984, Fleming, 2000, Queeney, 2000, svi prema: Mott & Daley, Eds., 2000).

Prema analiziranoj literaturi, zapaža se i bogatstvo ispitivanja posvećenih ne samo odnosu profesionalnih asocijacija prema kontinuiranom profesionalnom usavršavanju članova, već i posebnih istraživanja posvećenih profesionalnom udruživanju. U tom smislu posebno je interesantan nalaz Ratiganove studije (Ratigan, prema: Goodlad, Soder & Sirotnik, Eds., 1990) o odnosu profesionalnih asocijacija nastavnika i moći: većina od 473 istraživanjem obuhvaćena nastavnika iz Ajove - njih 99 procenata - izjavila je kako opaža da pripada profesionalnoj asocijaciji koja ima veliku moć u društvu. Do sličnih nalaza došlo se i drugim studijama: o visokom stepenu moći sopstvene profesionalne asocijacije izveštavaju i pripadnici tradicionalno priznatih profesija (Freidson, 1994, 1999; Krause, 2001) i andragozi (Sissel, 2001, u: Hansman & Sissel, Eds., 2001). Takođe su zanimljivi i nalazi o odnosu sopstvene profesionalne asocijacije prema specijalističkom znanju do kojih su došli Robbins i Hjudžis (Robbins & Hughes, 1967, p. 245).

Profesionalne asocijacije na području obrazovanja odraslih

Opšti problem istraživanja posvećenog profesionalizaciji područja obrazovanja odraslih, postavljen u vezi s profesionalnim asocijacijama kao jednim od ključnih elemenata predmeta istraživanja, formulisan je kao ispitivanje značaja i uloge profesionalnih asocijacija u procesu profesionalizacije područja obrazovanja odraslih. Shodno prihvaćenoj teorijskoj osnovi, dobijeni nalazi nisu direktna refleksija procene značaja i uloge profesionalnih asocijacija u procesu profesionalizacije područja obrazovanja, već se, kao i u drugim srodnim istraživanjima, odnose na percepcije i procene respondenata o pojedinim značajnim aspektima profesionalnih asocijacija. Nalazi o profesionalnoj asocijaciji (zavisna varijabla) tumačeni su s obzirom na obrazovni (nezavisna varijabla) i radni, bio-socijalni i organizacioni kompleks (kontrolne varijable). U empirijskom delu studije, u kojoj je kao metod istraživanja primenjen kvantitativni, neeksperimentalni, deskriptivni istraživački metod, ispitano je 670 subjekata. Radi pojednostavljenja kompleksnog metodološkog dizajna, nalazi su tumačeni s obzirom na obrazovnu pripremljenost respondenata: posebno za grupu neadekvatno profesionalno pripremljenih (NPP) i za grupu adekvatno profesionalno pripremljenih andragoških kadrova (APP).

Skalom koja se sastoji od šest ajtema prikupljeni su podaci o: a) percepciji specijalističkog znanja kao preduslova za pripadnost profesionalnoj asocijaciji; b) proceni učestalosti održavanja formalnih sastanaka među pripadnicima profesije; c) proceni stepena i snage povezanosti članova profesionalne asocijacije; d) percepciji moći (uticaja) profesionalne asocijacije u društvu; e) percepciji moći (uticaja) profesionalne asocijacije na području svoje delatnosti i f) proceni primenjenosti standarda za “ulazak” u profesionalnu asocijaciju.

U pilot-istraživanju sprovedenom na uzorku od 90 pripadnika tradicionalnih profesija koji je dobijen metodom egzaktnog uzorkovanja u softverskom programskom “paketu” SPSS pouzdanost tipa interne konzistencije instrumenta iznosila je $\alpha=0.641$, pri čemu je prosečna korelacija izmerena među svim stavkama iznosila $r=0.374$. Slični nominalni izrazi pouzdanosti i prosečne korelacije među svim stavkama ustanovljeni su i u osnovnom istraživanju.

Neadekvatno profesionalno pripremljeni andragoški kadrovi (NPP)

Izračunavanje frekvencija i osnovnih statistika za prikupljene podatke pokazalo je da specijalističko znanje kao preduslov za pripadnost profesionalnoj asocijaciji opaža (uglavnom ili u potpunosti) 70.9% subjekata. Tek nešto više od polovine respondenata (52.7%) delimično ili uglavnom se složilo s tvrdnjom da pripadnici njihove profesije često održavaju formalne sastanke. Postojanje snažne, usko povezane profesionalne asocijacije negiralo je gotovo 56.0% subjekata, dok je 84.5% negiralo da njihova profesionalna asocijacija ima veliku moć u društvu. Ipak, 52.4% respondenata smatra da njihova profesionalna asocijacija ima veliku moć na području sopstvene delatnosti, a nešto više njih, 58.4% procenilo je kako su za "ulazak" u profesionalnu asocijaciju primenjeni potrebni standardi. Na osnovu ovako grubo izloženih podataka može se smatrati da većina andragoških kadrova smatra da je specijalističko znanje preduslov za pripadnost profesionalnoj asocijaciji i da su za "ulazak" u profesionalnu asocijaciju primenjeni potrebni standardi. Oni smatraju i da njihova profesionalna asocijacija ima veliku moć na području sopstvene delatnosti, ali ne i u društvu uopšte. Takođe, preko polovine respondenata smatra da pripadnici njihove profesije često održavaju formalne sastanke i da njihova profesionalna asocijacija nema dovoljno snažnu niti usko "istkanu" strukturu članova.

Prikupljeni podaci podvrgnuti su i kompleksnijim statističkim procedurama: T-testovima za nezavisne uzorke i Levenovom testu homogenosti varijanse. No, dublje statističko tumačenje prikupljenih podataka omogućeno je tek primenom kanoničke korelacione analize. Osnovni nalaz pokazao je da se veze između opažanja različitih aspekata profesionalne asocijacije i varijabli iz biosocijalnog, radnog i organizacionog kompleksa mogu opisati preko četiri zasebne funkcije, statistički značajne na nivou 0.01, koje mogu razjasniti 31.69 % prikupljenih podataka.

Tabela 1. Kanoničke korelacije - NPP

SPECIJALISTIČKO ZNANJE OBEZBEĐUJE MI PRIPADNOST MOJOJ PROFESIONALNOJ ASOCIJACIJI	(-)	.444	(-)	roditeljski status obrazovni nivo majke radno mesto oca tok karijere (broj)
MOJA PROFESIONALNA ASOCIJACIJA IMA VELIKU MOĆ NA PODRUČJU SVOJE DELATNOSTI	(-)	.398	(+) (-)	rodna pripadnost (pol) obrazovni nivo oca način angažovanja
MOJA PROFESIONALNA ASOCIJACIJA OKUPLJA SAMO ONE KOJI ISPUNJAVAJU TRAŽENE STANDARDE	(-)			
MOJA PROFESIONALNA ASOCIJACIJA IMA VELIKU MOĆ U DRUŠTVU	(+)	.331	(-)	način sticanja obrazovanja, bračni status, dužina radnog staža
MOJA PROFESIJA IMA SNAŽNU, USKO POVEZANU PROFESIONALNU ASOCIJACIJU	(+)	.323	(+) (+)	rodna pripadnost (pol) obrazovni nivo oca način angažovanja
PRIPADNICI MOJE PROFESIJE ČESTO ODRŽAVAJU FORMALNE SASTANKE	(+)			

“Prepokrivanje” (redundantnost) prikupljenih podataka koji se mogu objasniti pomenutim funkcijama iznosi 11.7%, što znači da se samo mali deo podataka prikupljenih u vezi s odnosom prema profesionalnoj asocijaciji i percepcijom sopstvene profesionalne asocijacije može objasniti istraživanjem obuhvaćenih varijabli iz biosocijalnog, radnog i organizacionog kompleksa. Ipak, kanoničkom analizom, kako je pokazano na tabeli 1, izdvojene su četiri u 99 odsto slučajeva statistički značajne strukture, tj. kanoničke varijable:

1. Prva od njih pokazuje da roditeljski status, obrazovni nivo majke, radno mesto oca i broj radnih organizacija/institucija u kojima su bili zaposleni ne utiču na to da respondenti smatraju da im specijalističko znanje ne obezbeđuje pripadnost u profesionalnoj asocijaciji.
2. Drugom kanoničkom strukturom može se objasniti da rodna pripadnost (pol), obrazovni nivo oca i način (radnog) angažovanja utiču na opažanje da sopstvena profesionalna asocijacija nema veliku moć na području svoje delatnosti i da ne okuplja samo one koji ispunjavaju tražene standarde.

3. Treća ukazuje da način sticanja obrazovanja, bračni status i dužina radnog staža ne utiču na opažanje da sopstvena profesionalna asocijacija ima veliku moć u društvu.
4. Četvrta kanonička varijabla pomaže razjašnjenju kako rodna pripadnost (pol), obrazovni nivo oca i način (radnog) angažovanja utiču na opažanje da sopstvena profesija ima snažnu, usko povezanu profesionalnu asocijaciju, te da pripadnici sopstvene profesije često održavaju formalne sastanke.

Na taj način dobijeni podaci pokazali su kako neke biosocijalne karakteristike (roditeljski status, obrazovni nivo majke i radno mesto oca) kao i promena lokacije (organizacije, ustanove ili institucije) na kojoj se obavlja profesionalna delatnost ne utiču na opažanje specijalističkog znanja kao svojevrsne "ulaznice" za profesionalnu asocijaciju. Taj nalaz se zbog negativnog predznaka na oba "kraja" kanoničkog para može dvojako tumačiti: ili specijalističko znanje za respondente ima veoma veliku važnost i predstavlja preduslov za pristupanje profesionalnoj asocijaciji bez obzira na promene u njihovom personalnom životu i na sociokulturni kontekst iz koga potiču, što je verovatnije s obzirom na nalaze drugih studija, ili su respondenti rezignirani nekim aspektom delovanja profesionalne asocijacije zbog čega smatraju da joj se može pristupiti i bez ispunjavanja osnovnog standarda (posedovanja specijalističkog znanja), što je manje verovatno. Takođe, ustanovljeno je i da opažanje moći profesionalne asocijacije u društvu ne zavisi od toga da li je obrazovanje sticano redovnim školovanjem u mladosti ili u raznovrsnim oblicima obrazovanja odraslih, tj. da način sticanja profesionalnog obrazovanja ne utiče na percepciju socijalne pozicije sopstvene profesionalne asocijacije.

Interesantan je i nalaz o uticaju rodne pripadnosti (pola), obrazovnog nivoa oca i načina (radnog) angažovanja na opažanje da sopstvena profesija ima snažnu, usko povezanu profesionalnu asocijaciju, koja ipak ne okuplja samo one osobe koje ispunjavaju tražene standarde. I pored toga pripadnici profesije često održavaju formalne sastanke, ali nemaju veliku moć na području svoje delatnosti. Ovaj nalaz valja posmatrati kroz prizmu činjenice da je među andragoškim kadrovima (u ovom konkretnom istraživanju) evidentna "feminizacija" jer žene "dominiraju" s preko 70.1%, a tome valja dodati i podatke da 67.7% očeva respondenata nema završen fakultet, te da 74,7% subjekata ima stalno zaposlenje na području obrazovanja odraslih. Zbog toga rezultate valja tumačiti iz pozicije koja ukazuje na izvesnu socijalnu marginalizovanost subjekata istraživanja, pa se u andragoškom smislu ohrabrujućim može smatrati optimizam koji "provejava" iz dobijenih odgovora: da međusobnom povezanošću snažno ispreplitana, formalnim strukturama po-

jačana profesionalna asocijacija, čak i ako uključuje osobe koje ne ispunjavaju tražene standarde, ima mogućnosti da se osnaži i ojača sopstvenu moć na području obrazovanja odraslih širenjem i produbljivanjem specijalističkog znanja svojih pripadnika.

Adekvatno profesionalno pripremljeni andragoški kadrovi (APP)

Izračunavanje frekvencija i momentnih koeficijenata od 1 do 4. reda kod APP pokazalo je izvesne sličnosti s nalazima dobijenim za NPP. Specijalističko znanje kao preduslov za pripadnost profesionalnoj asocijaciji u ovom slučaju opaža (uglavnom ili u potpunosti) nešto viši procenat subjekata - njih 75.6%. Znatno više respondenata (70.6%) delimično se ili uglavnom složilo s tvrdnjom da pripadnici njihove profesije često održavaju formalne sastanke. Postojanje snažne, usko povezane profesionalne asocijacije negirao je još veći broj subjekata - gotovo 63.8%, a značajno je i da je 90.0% andragoga negiralo da njihova profesionalna asocijacija ima veliku moć u društvu. Ipak, 52.4% respondenata smatra da njihova profesionalna asocijacija ima veliku moć na području sopstvene delatnosti, a nešto više njih, 58.4% procenilo je kako su za "ulazak" u profesionalnu asocijaciju primenjeni potrebni standardi. To znači da gotovo 3/4 svih istraživanjem obuhvaćenih andragoga smatra da je specijalističko znanje neophodan preduslov za pripadnost andragoškoj profesionalnoj asocijaciji, dok nešto manji broj njih smatra da pripadnici njihove profesije prilično često održavaju formalne sastanke. Iako je većina procenila da njihova profesionalna asocijacija nema veliku moć u društvu, više od polovine svih ispitanih andragoga svoju profesionalnu asocijaciju procenjuje kao uticajnu na području svoje delatnosti. Još više njih snatra da su za "ulazak" u ovu profesionalnu asocijaciju primenjeni potrebni standardi. Potrebu za intenzivnijim međusobnim povezivanjem, integrisanjem i snaženjem profesionalne asocijacije, koja je izražena procenom stepena i snage povezanosti članova profesionalne asocijacije kao nedovoljne - izrazilo je više od trećine respondenata.

No kako za davanje konačne ocene o nalazima ovi rudimentarni zaključci nisu ni statistički značajni ni dovoljni, kao i u prethodnom slučaju prikupljeni podaci su podvrgnuti i nizu kompleksnih statističkih procedura. Primenjena kanonička korelaciona analiza pokazala je da ne postoji statistički značajna povezanost između opažanja različitih aspekata profesionalne asocijacije i različitih, istraživanjem obuhvaćenih biosocijalnih, radnih i organizacionih elemenata. Naime, iako se može izdvojiti pet funkcija koje opisuju ove veze,

ni jedna od njih nema potencijala da objasni više od 0.05% prikupljenih podataka.

Tabela 2. Kanonička korelaciona analiza - APP

Sažetak kanoničke analize						
$\chi^2 (126) = 01,41$ Sig. = ,94717						
Kanonički R:		Levi Set		Desni Set		
,45812						
Broj varijabli		6		21		
Ekstrahovana varijansa		100,000%		34,202%		
Ukupna redundancija		10,321%		4,103%		
Koefficijenti kanoničkih korelacija i njihova značajnost						funkcija
funkcije	Canonical R	Canonical R ²	χ^2	df	Sig.	λ'
0	0,458	0,210	101,406	126,000	0,947	0,497
1	0,344	0,118	67,250	100,000	0,995	0,629
2	0,329	0,108	49,000	76,000	0,993	0,713
3	0,294	0,087	32,433	54,000	0,991	0,800
4	0,272	0,074	19,283	34,000	0,980	0,875
5	0,233	0,054	8,123	16,000	0,945	0,946

Međutim, sve ove funkcije zajedno sinergetskim delovanjem mogu razjasniti čak 34.2% svih prikupljenih podataka (tabela 2). Redundantnost ("pokrivenost") prikupljenih podataka iz levog seta varijabli (6 varijabli iz instrumenta ASO) podacima iz desnog seta (21 stavka iz instrumenta BSRO sa ukupno 4.103% zajedničkog delovanja sa aitemima iz skale ASO) iznosi gotovo 10.321%, ali generalno gledano, ukazuje da se samo neznatan deo podataka koji se odnose na opažanje andragoga o različitim aspektima profesionalne asocijacije može objasniti delovanjem činilaca iz bio-socijalnog, radnog i organizacionog domena. To ukazuje na solidno poznavanje među istraživanjem obuhvaćenim andragozima, stečeno na studijama andragogije, o dugoj tradiciji i obimu delovanja profesionalnih asocijacija na području andragoške delatnosti. Ovo znanje, posebno kada su u pitanju Andragoško društvo Jugoslavije i Andragoško društvo Srbije najverovatnije je delovalo tako da se percepcija nekih aspekata delovanja profesionalne asocijacije po-

kaže kao nezavisna od radnih i organizacionih, kao i od bio-socijalnih činilaca.

Komentar nalaza i predlozi za dalje delovanje

Uopšteno posmatrano, na osnovu dobijenih nalaza jasno je da adekvatna prethodna profesionalna priprema oblikuje percepciju specijalističkog znanja kao preduslova za pripadnost profesionalnoj asocijaciji. Na nju posebno utiču i zvanje i način na koji su pojedinci angažovani. To znači da su kadrovi koji su stekli neophodna andragoška znanja upoznati s tim da je prethodna andragoška profesionalna priprema preduslov za pripadnost profesionalnoj asocijaciji, što je slučaj i s njihovim kolegama koji su bazično obrazovanje stekli u nekim drugim oblastima i obavljaju određenu vrstu andragoški jasnije dizajniranih poslova, ali ne i s ostalim andragoškim kadrovima (u širem smislu). Time su potvrđeni nalazi o važnosti specijalističkog znanja kao preduslova za pripadnost profesionalnoj asocijaciji o kojima su izveštavali pojedini autori (Robbins & Hughes, 1967; Golubović, 1985a; Savićević, 1985). Takođe je ukazano i da su APP koji deluju na području obrazovanja odraslih jasno upoznati s tendencijom da se profesionalne asocijacije oslanjaju na specijalističko znanje sopstvenih članova kao što je utvrđeno istraživanjem Hala i saradnika (Hall, et al., 1999). Ovaj nalaz pokazuje i da bi jasnije podizanje barijere za ulazak u profesionalnu asocijaciju samo za one pripadnike andragoške profesije koji imaju potrebnu profesionalnu pripremu zajedno s motivisanjem pojedinaca zaposlenih na području obrazovanja odraslih za uključivanje u profesionalnu asocijaciju moglo otvoriti i produžiti potrebu za formalnim sticanjem neophodnih andragoških znanja.

Viši stepen organizovanosti profesije čiji je značajan odraz učestalo održavanje formalnih sastanaka profesionalne asocijacije pokazao se značajnijim za APP. Kod ovih subjekata utvrđena je i povezanost procene učestalosti održavanja formalnih sastanaka profesionalne asocijacije s planiranim razvojem karijere. Što je kod subjekata izraženija ambicioznost, to oni opažaju održavanje formalnih sastanaka profesionalne asocijacije kao učestalije; nalaz je usklađen s rezultatima istraživanja koje iznosi više autora (Parker et al., 1975; Rus i Arzenšek, 1984; Boone, 2001. i dr). Tu usklađenost potvrđuje i nalaz da se organizovanost profesije drugačije procenjuje među NPP. Procenu determinišu način angažovanja, pol i obrazovni nivo oca, i to tako da što je viši njegov obrazovni nivo i što je od poslodavca nezavisniji način angažovanja (tj. što je izraženija autonomija i samostalnost u profesionalnom delovanju), to se održavanje formalnih sastanaka profesije

onalne asocijacije procenjuje kao učestalije. Ova tendencija posebno je izražena kod pripadnika muškog pola, što ukazuje na potrebu snažnijeg podsticanja za participaciju u formalnim sastancima profesionalne asocijacije kod žena profesionalno angažovanih na području obrazovanja odraslih, posebno onih koje potiču iz obrazovno manje stimulativnih porodica i čiji je profesionalni angažman relativno nesiguran.

Interesantan je i nalaz o proceni profesionalne solidarnosti, tj. moći profesionalne asocijacije izražene umreženošću članova, kako ju je odredio Mandić (u: Bosanac, Mandić i Petković, 1977). Procenjivana preko stepena i snage povezanosti članova moć profesionalne asocijacije opaža se kao viša s porastom obrazovnog nivoa i mesečnih prihoda kod APP. Drugačije, kod NPP moć profesionalne asocijacije opaža se kao viša kod pripadnika muškog pola, i raste s porastom očeva obrazovnog nivoa i sigurnošću profesionalnog angažmana respondenata. To ukazuje da bi kod žena profesionalno angažovanih na području obrazovanja odraslih, ali ne i adekvatno profesionalno pripremljenih, posebno onih koje potiču iz obrazovno manje stimulativnih porodica i čiji je profesionalni angažman relativno nesiguran, te kod APP s nižim mesečnim приходima valjalo probuditi potrebu za intenzivnijim “umrežavanjem” na području profesionalnog delovanja. Ovo delovanje može se na nivou profesionalne asocijacije ostvarivati formalno (npr. izgradnjom “foruma žena” ili “ženske online diskusione liste” i sl.) i neformalno (npr. podsticanjem stvaranja raznovrsnih klubova ili sekcija koji koriste resurse asocijacije, te osnivanjem online “chat cafea”, specijalizovanih lista i dr.).

O tome da andragoška profesija i dalje, u očima andragoških kadrova, uživa status “profesije u nastajanju”, kako ju je odredio Freidson (Freidson, 1999, pp. 122) - jer je jedina, opšteprepoznatljiva, “stvarna” moć koju ona poseduje jedinstvena, ekskluzivna suma znanja i veština - svedoči i nalaz dobijen na oba poduzorka za percepciju moći sopstvene profesionalne asocijacije u društvu koja se ne procenjuje kao velika u preko 85 (90) procenata slučajeva. To je nalaz suprotan onome koji su dobili Ratigan (Ratigan, prema: Goodlad, Soder & Sirotnik, Eds., 1990) proučavajući procenu moći sopstvenih profesionalnih asocijacija nastavnika iz Ajove, Sizelova (Sissel, 2001, in: Hansman & Sissel, Eds., 2001) koja je proučavala procenu moći andragoških profesionalnih asocijacija u SAD, kao i Freidson i Kraus koji su ovo pitanje postavili za pripadnike tradicionalno priznatih profesija (Freidson, 1994, 1999; Krause, 2001). U tom pogledu zanimljiv je i nalaz da na percepciju moći sopstvene profesije u društvu kod NPP ne utiču način sticanja obrazovanja, bračni status i dužina radnog staža. Zbog toga se može smatrati da na nalaz drugačiji od onih dobijenih u razvijenim sredinama u kojima postoji duga i drugačija tradicija profesionalnih asocijacija dodatan

uticaj vrše i neki momenti koji nisu eksplicitno uključeni u ovo istraživanje - npr. ekonomsko i političko stanje u zemlji, tradicija, kultura i dr. ili kombinovana mogućnost kontrole članova asocijacije i područja profesionalnog delovanja kao što je nađeno u više istraživanja (npr. Freidson, 1998; Osman, 1995; Merriam and Brockett, 1997; Krause, 2001, Alibabić, 2002).

Radi dubljeg razjašnjavanja, ispitana je i mogućnost da na percepciju moći sopstvene profesionalne asocijacije u društvu kombinovan uticaj imaju procena frekvencije i podsticajnosti kontrole i percepcija moći profesionalne asocijacije na području svog delovanja, kao što je nađeno u pomenutim istraživanjima. Nalazima multivarijantne analize varijanse, a posebno izračunavanjem Wilks' λ koeficijenta pokazano je kako je statistički značajnim vezama utvrđen međusobni uticaj percepcije moći profesionalne asocijacije na području svog delovanja i procene frekvencije i podsticajnosti kontrole na percepciju moći sopstvene profesionalne asocijacije i to bez obzira na prethodnu profesionalnu pripremu. Međutim, kod NPP zaposlenih na području obrazovanja odraslih dokazano je da sa statističkom značajnošću višom od nivoa 0.05 na percepciju moći sopstvene profesionalne asocijacije u društvu deluje samo percepcija moći sopstvene profesionalne asocijacije na području delovanja.

Kod APP situacija je nešto složenija jer ne samo da je pokazano da se izračunate sredine oba poduzorka po ispitivanoj varijabli tek neznatno razlikuju (Wilks' λ koeficijent značajan u 99 odsto slučajeva) već je pokazano i da na njihovu percepciju moći sopstvene profesionalne asocijacije u društvu, sa statističkom značajnošću od preko 99%, deluju ne samo percepcija moći sopstvene profesionalne asocijacije na području delovanja već i frekvencija evaluacije koju vrše članovi uprave i procenjena podsticajnost himeričke kontrole, a sa statističkom značajnošću višom od nivoa 0.05 - frekvencija himeričke kontrole i procenjena podsticajnost kontrole koju obavljaju predstavnici lokalne zajednice. To znači da svi zaposleni na području obrazovanja odraslih opažaju kako moć njihove profesionalne asocijacije u društvu raste s porastom moći njihove profesionalne asocijacije na području obrazovanja odraslih.

Na opažnje moći sopstvene profesionalne asocijacije kod APP utiču i učestalost kontrole koju vrše kolege i menadžment organizacije u kojoj su zaposleni, ali i procenjena podsticajnost kontrole koju obavljaju kolege i predstavnici lokalne zajednice. Tim nalazom, koji je veoma srodan podacima do kojih je došao Novikov (Novikov, 2000), trasiran je put do zaključka da što su kadrovi zaposleni na području obrazovanja odraslih adekvatnije profesionalno pripremljeni to je percepcija moći njihove profesionalne asocijacije u društvu složeniji proces jer zavisi od većeg broja činilaca.

Složenost procesa utiče da opažanje tih kadrova bude kritički promišljano, što utiče i na povećanje njegove objektivnosti.

Percepcija moći sopstvene profesionalne asocijacije na području obrazovanja odraslih po mišljenju nekih istraživača, predstavlja jedan od pokazatelja napredovanja u procesu profesionalizacije: ona se zasniva na odrazu socijalne zatvorenosti profesije odnosno na raširenosti domena kontrole nad područjem profesionalnog delovanja (Larsen and Olsen, Eds., 1996). O značajnom stepenu profesionalizovanosti područja obrazovanja odraslih svedoči nalaz da svoju profesiju obe grupe istraživanjem obuhvaćenih subjekata opažaju kao znatno "moćniju" na području svog delovanja nego u društvu. Percepcija artikulisanosti profesionalne moći, pri tome, kod NPP je veoma složena jer varira shodno rodnoj pripadnosti (polu), očevom obrazovnom nivou i načinu (radnog) angažovanja i to tako da muškarci, čiji je ostanak na istom radnom mestu izvesniji, a njihovi očevi imaju viši obrazovni nivo, češće od drugih opažaju kako njihova profesija ima slabiju kontrolu nad područjem delovanja. To ukazuje na potrebu intenzivnijeg podsticanja na sticanje neophodnih andragoških znanja posebno kod andragoških kadrova muškog pola.

Pored toga, značajan je i nalaz da je percepcija moći sopstvene profesionalne asocijacije na području delovanja snažnija kod APP. To ne iznenađuje, jer su ovi subjekti tokom svoje profesionalne pripreme stekli sistematska, strukturirana znanja o značaju, ulozi i istorijskom razvoju andragoških profesionalnih asocijacija.

Nalaz o percepciji moći sopstvene profesije unutar područja delovanja koju je većina subjekata okarakterisala kao umerenu po intenzitetu i ograničenu po obimu ukazuje na to da postojeće asocijacije koje deluju na području obrazovanja odraslih kod nas slede tzv. "federacijski" model udruživanja (Abbott, 1998), koji pokazuje odlike otvorenosti, nejasno definisanih, "propustljivih" granica delovanja i ekspanzije baze profesionalnog znanja. To je potpuno razumljivo opredeljenje jer tzv. "elitni" model profesionalnih asocijacija u kojem većina pripadnika profesije deluje samostalno ne odslikava objektivno stanje na području te nije ni prihvatljiv za obrazovanje odraslih, posebno kada se ima u vidu i da se u "elitnom" modelu profesionalnih asocijacija ne podstiče kontinuirano profesionalno usavršavanje i osvežavanje znanja istim intenzitetom kojim se to čini u "federacijskom" modelu.

Procena koju je dalo gotovo 2/3 svih subjekata da njihova profesionalna asocijacija okuplja i one osobe koje ne ispunjavaju zahtevane standarde na prvi pogled zabrinjava jer se razlikuje od nalaza procena primenjenosti standarda za "ulazak" u profesionalnu asocijaciju nekih drugih istraživača (npr. Boissoneau, 1980; Zvekić i Savin, 1981; Green et al., 1984; Freidson, 1988,

1999; Ratigan, prema: Goodlad, Soder & Sirotnik, Eds., 1990; Mott, in: Mott & Daley, Eds., 2000. i dr) za neke druge profesije (nastavnika, lekara, advokata, medicinskih sestara...). Međutim, kada se u obzir uzmu druge studije u kojima je postavljeno pitanje procene ispunjenosti zahtevanih standarda među pripadnicima profesionalnih asocijacija koje deluju na području obrazovanja odraslih, onda postaje jasno da gotovo svi istraživači izveštavaju o sličnim tendencijama (Cervero, 2000; Fleming, 2000), a da o tome ima izveštaja i s drugih područja koja nastoje da se profesionalizuju (Boissonneau, 1980; Green et al., 1984). Ovi nalazi posebno su andragoški značajni jer su često ugrađivani u najširu osnovu postavljanja zahteva za mandatornim (obaveznim) kontinuiranim profesionalnim usavršavanjem (detaljnije u: Cervero, 2000).

Pored toga, zanimljiv je i nalaz dobijen o ovom pitanju da, kao i kod percepcije artikulisanosti profesionalne moći, i na procenu kontrole ispunjenosti zahtevanih standarda među pripadnicima profesionalnih asocijacija kod NPP muškog pola statistički značajan uticaj imaju način profesionalnog angažovanja i obrazovni nivo njihovih očeva. Međutim, složenost ovog nalaza koji ukazuje na povezanost percepcije artikulisanosti moći i kontrole profesionalnog područja, kod muškaraca, s izvesnošću posla koji se obavlja i s očevim obrazovnim nivoom, nadilazi predmet ovog istraživanja i zadire duboko u psihološka tumačenja moći. U andragoškom smislu, ovaj nalaz ukazuje na potrebu intenzivnijeg ohrabriranja NPP muškaraca zaposlenih na području obrazovanja odraslih da učestvuju u obrazovnim aktivnostima u kojima je akcenat stavljen na sticanje profesionalnih andragoških znanja, kao i u aktivnostima kontinuiranog profesionalnog usavršavanja.

- Abstract -

This study offers one multiscientific approach to the problem of the professional associating, particularly highlighting its importance for making the adult education more professional. Research results that underline the importance of establishing a professional association for andragogues development as well as the significance of adequate professional preparing to better perception of various aspects for establishing ones own professional association.

Key words: professional associations, profession, making adult education more professional, andragogical personnel.

Literatura:

1. Abbott, A. (1995), Things of boundaries, *Social Research*, Vol. 62, Issue 4, Winter, pp. 857-883.
2. Abbott, A. (1998), Professionalism and the future of librarianship, *Library Trends*, Vol. 46, Issue 2., Winter, pp. 430-444.
3. Alibabić, Š. (2002), *Teorija organizacije obrazovanja odraslih*, Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
4. Boissoneau, R. (1980), *Continuing education in the health professions*, Rockville: Aspen Publishing.
5. Bolčić, S. (2003), *Svet rada u transformaciji*, Beograd: Plato.
6. Boone, T. (2001), Constructing a Profession, *Professionalization of Exercise Physiology*, Vol. 4, No. 5, May, pp. 3-9.
7. Bosanac, M., Mandić, O., Petković, S. (1977), *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Zagreb: Informator.
8. Bucher, R. and Strauss, A. (1961), Professional Associations and the Process of Segmentation, *The American Journal of Sociology*, Vol. 66, No. 4, pp. 325-334.
9. Cervero, R. M. (2000), Trends and Issues in Continuing Professional Education, in: Mott, V. W. & Daley, B. J., Eds., *Charting a course for continuing professional education*, New Directions for Adult and Continuing Education, No. 86, San Francisco: Jossey-Bass, pp. 3-12.
10. Despotović, M. (2001), Obrazovanje odraslih u Jugoslaviji, u: *Obrazovanje odraslih u Jugoslaviji - Stanje i perspektive*, Beograd: Društvo za obrazovanje odraslih, IIZ/DVV.
11. Fleming, J. A. (2000), Professional associations in adult and continuing education, *PAACE Journal of Lifelong Learning*, No. 9, pp. 1-11.
12. Freidson, E. (1988), *Profession of Medicine: A Study of the Sociology of Applied Knowledge*, New York: Dodd, Mead.
13. Freidson, E. (1994). Pourquoi l'art ne peut pas être une profession, en: Menger, P. M. et Passeron, J. C., (eds.), *L'art de la recherche: Essais en l'honneur de Raymonde Moulin*, Paris: La Documentation Française.
14. Freidson, E. (1999), Theory of Professionalism: Method and Substance, *International Review of Sociology*, (*Revue Internationale de Sociologie*), Vol. 9, No. 1, pp. 117-129.
15. Golubović, M. (1985a), Adult Education Associations in Yugoslavia, in: Šoljan, N. N., Ed., *Adult Education in Yugoslav Society*, Zagreb: Andragoški centar, pp. 254-258.
16. Golubović, M., ur. (1985b), *Obrazovanje odraslih u društveno-ekonomskom razvoju*, Zbornik radova sa Četvrtog kongresa andragoga Jugoslavije, Beograd, 1985, Zagreb: Andragoški centar.
17. Goode, W. J. (1957), Community within a community: the professions - psychology, sociology and medicine, *American Sociological Review*, Vol. 25, pp. 194-200.
18. Goodlad, J. I., Soder, R. & Sirotnik, K. A., Eds. (1990), *The occupation of teaching in schools*, San Francisco: Jossey-Bass.
19. Green, J. S., Grosswald, S. J., Suter, E., Walthall, D. III. (1984), *The importance of continuing education for health professionals*, San Francisco: Jossey-Bass.

20. Hall, B., McKnight, J. and Pandak, C. (1999), Why Adult Educators Should be Concerned with Civil Society, Papers from The Symposium, in: Rose, A., comp., *AERC 1999: An International Conference, 40th Adult Education Research Conference Proceedings*, DeKalb, Illinois, May 21-23, DeKalb: Northern Illinois University, p. 424-432.
21. Hansman, C. A. & Sissel, P. A., Eds. (2001), *The Political Landscape of Adult Education, New Directions for Adult and Continuing Education*, No. 91, Summer, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
22. Houle, C. O. (1970), The comparative study of continuing professional education, *Convergence*, Vol. III, No 4.
23. Houle, C. O., Cyphert, F. and Boggs, D. (1987), Education for the Professions, *Theory into Practice*, Vol. 26, No. 2, pp. 87-93.
24. Jones, K. H. and Black, R. S. (1995), Teacher Preparation for Diversity: A National Study of Certification Requirements, *The Journal of Vocational and Technical Education*, Vol. 12, No. 1, pp. 62-75.
25. Krause, E. A. (2001), Professional Group Power in Developing Societies, *Current Sociology*, SAGE Publications, July, Vol. 49, No. 4, pp. 149-175.
26. Larsen, Ø. and Olsen, B. O., Eds. (1996), *The Shaping a Profession: Physicians in Norway, Past and Present*, Canton: Science History Publications.
27. Lewin, K. M. (1992), *Science education in developing countries: issues and perspectives for planners*, Paris: International Institute for Educational Planning, UNESCO.
28. Macdonald, K. M. (1999), *The Sociology of the Professions*, London-Thousand Oaks-New Delhi: SAGE Publications.
29. Merriam, Sh. B. and Brockett, R. G. (1997), *The Profession and Practice of Adult Education, An Introduction*, San Francisco: Jossey-Bass Inc.
30. Moiseeva, M. (2005), Distance Education in Russia: Between the Past and the Future, *The Quarterly Review of Distance Education*, Vol. 6, No. 3, pp. 217-225.
31. Mott, V. W. & Daley, B. J., Eds. (2000), *Charting a Course for Continuing Professional Education, New Directions for Adult and Continuing Education*, No. 86, Summer, San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
32. Novikov, A. M. (2000), Printsipy demokratizatsii professional'nogo obrazovaniia, *Pedagogika*, No. 1, pp. 20-27.
33. Osman, Z. (1995), Enhancement of the Library Profession: An Asian Perspective, at: *61st IFLA General Conference and Council*, August 20-25, 1995, Istanbul.
34. Ovesni, K. (2007), *Profesionalizacija područja obrazovanja odraslih*, odbranjena doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
35. Parker, S. R. et al. (1975), *The Sociology of Industry*, London: George Allen & Unwin Ltd.
36. Queeney, D. S. (2000), Continuing professional education, in: Wilson, A. L. & Hayes, E. R., Eds., *Handbook of adult and continuing education*, San Francisco: Jossey-Bass, pp. 375-391.
37. Reber, A. S. (1995), *Dictionary of Psychology*, Second Edition, London: Penguin Books.
38. Robbins, R. & Hughes, H. H. (1967), Measurement of the Attitudes of Teacher Toward "Teaching as a Profession", *The Journal of Educational Research*, Vol. 60, No. 6, February, pp. 243-247.

39. Rus, V. i Arzenšek, V. (1984), *Rad kao sudbina i kao sloboda*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
40. Savićević, D. (1961), Zapažanje o seminaru: Neki problemi teorije obrazovanja odraslih, *Obrazovanje odraslih*, br. 7-8, str. 78-82.
41. Savićević, D. (1981), Andragoška misao Vićentija Rakića, u: *Dr Vićentije Rakić (Ličnost, rad, pedagoške ideje)*, Beograd: Savez pedagoških društava Srbije.
42. Savićević, D. (1985a), Andragogical Personnel in Yugoslavia: Profiles, Training, and Continuing Education, in: Šohljan, N. N., Ed., *Adult Education in Yugoslav Society*, Zagreb: Andragoški centar, pp. 235-246.
43. Savićević, D. (1991), Continuing Professional Education at Belgrade University, in: Savićević, D., Jovanović, G., *Higher Education and Employment: The Changing Relationship, Recent Developments in Continuing Professional Education, Country Study: Yugoslavia*, Paris: OECD, pp. 5-27.
44. Savićević, D. (1999), Adult Education: From Practice to Theory Building, in: Pöggeler, F. (ed.), *Studies in Pedagogy, Andragogy and Gerontology*, Vol. 37, Frankfurt am Main: Peter Lang.
45. Savićević, D. (2000), *Koreni i razvoj andragoških ideja*, Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Andragoško društvo Srbije.
46. Savićević, D. (2003), *Komparativna andragogija*, Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
47. Savićević, D. (2006), *Andragoške ideje u međunarodnim okvirima*, Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju, Društvo za obrazovanje odraslih.
48. Sučić, S. i Ogrizović, M. (1985), School for Adult Education Personnel: Permanent Training of Adult Education Personnel, in: Šoljan, N. N., Ed., *Adult Education in Yugoslav Society*, Zagreb: Andragoški centar, pp. 247-253.
49. Šporer, Ž. (1990), *Sociologija profesija, ogled o društvenoj uvjetovanosti profesionalizacije*, Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
50. Underwood, T. and Wallace, H. (2000), Professionalizing the Discipline of Victim Services, in: Seymour, A. et al., Eds., *Professionalizing the Discipline*, Washington DC: National Victim Assistance Academy.
51. Watkins, J. (1999), UK Professional Associations and Continuing Professional Development: A New Direction?, *International Journal of Lifelong Education*, Vol. 18, No. 1, January - February, pp. 61-75.
52. Watkins, J. & Drury, L. (1999), Strategic Directions for UK Professional Associations, *Continuing Professional Development*, Issue 1, pp. 31-40.
53. Wheelwright, V. (2000), A profession in the future?, *Futures*, Vol. 32, pp. 913-918.
54. Zmeyov, S. I. (1998), Andragogy: Origins, Development and Trends, *Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 44(1), pp. 103-108.
55. Zvekić, U., Savin, K. (1981), O profesiji - Sociološka analiza, *Sociologija*, Vol. XXIII, Br. 1-2, str. 59-91.